

ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО

УДК 792.83:7.035.3

Бойко Ольга Степанівна
кандидат мистецтвознавства,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133,
<https://orcid.org/0000-0001-9347-3832>
boyko_os@ukr.net

КОНТАМІНАЦІЯ ЯК ПРОЯВ ЕКЛЕКТИЧНОСТІ В СУЧАСНІЙ СТИЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ

Мета статті – дослідити особливості та сучасні тенденції контамінації в процесі стилізації українського народно-сценічного танцю. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні методів наукового пізнання: логіко-аналітичний для окреслення концептуальних підходів та виявлення основних тенденцій розвитку українського народно-сценічного танцю, діалектичний для вияву творчих суперечностей у стилізації народно-танцю, історичний, що дозволяє простежити основні етапи становлення сценічної хореографії. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає у системному, цілісному аналізі специфіки сучасних постановок народно-сценічного танцю та обґрунтуванні доцільності застосування інноваційних форм та авторських інтерпретацій контамінації сучасної хореографії. **Висновки.** Український народно-сценічний танець, лексика якого сформована провідними балетмейстерами ХХ ст. на основі фольклорних джерел шляхом трансформації, відповідно законам сценічної хореографії, збагачується та еволюціонує завдяки набуткам вітчизняних хореографів, їх досягненням в процесі застосування інноваційних методів контамінації, задля винайдення сучасних виражальних засобів. Серед пріоритетних тенденцій контамінації у процесі створення народно-сценічного танцю визначено: створення хореографічних композицій на основі фольклорних першоджерел; висококваліфікований підхід до аналізу лексичного матеріалу та малюнку танцю; особливості техніки хореографічної стилізації та професійний підхід до стилістичної інтерпретації матеріалу; органічне поєднання елементів локальної танцювальної лексики з сучасними ритмами та рухами; відповідна трансформація музично-ритмічної формули, сюжетної будови та ін.

Ключові слова: контамінація; еклектика; стилізація; народно-сценічний танець; хореографи; мистецький простір ХХІ ст.

Бойко Ольга Степанівна, кандидат искусствоведения, Киевский национальный университет культуры и искусств, ул. Е. Коновальца, 36, Киев, Украина

Контаминация как проявление эклектичности в современной стилизации украинского народно-сценического танца

Цель статьи – исследовать особенности и современные тенденции контаминации в процессе стилизации украинского народно-сценического танца. **Методология исследования** заключается в применении методов научного познания: логико-аналитический для определения концептуальных подходов и выявления основных тенденций развития украинского народно-сценического танца, диалектический для проявления творческих противоречий в стилизации народно-танца, исторический, что позволяет проследить основные этапы становления сценической хореографии. **Научная новизна** исследования заключается в системном, целостном анализе специфики современных постановок народно-сценического танца и обосновании целесообразности применения инновационных форм и авторских интерпретаций контаминации современной хореографии. **Выводы.** Украинский

народно-сценический танец, лексика которого сформирована ведущими балетмейстерами XX в. на основе фольклорных источников путем трансформации, согласно законам сценического хореографии, обогащается и эволюционирует благодаря достижениям отечественных хореографов, в процессе применения инновационных методов контаминации, для изобретения современных выразительных средств. Среди приоритетных тенденций контаминации в процессе создания народно-сценического танца определены: создание хореографических композиций на основе фольклорных первоисточников; высококвалифицированный подход к анализу лексического материала и рисунка танца; особенности техники хореографической стилизации и профессиональный подход к стилистической интерпретации материала; органическое сочетание элементов локальной танцевальной лексики с современными ритмами и движениями; соответствующая трансформация музыкально-ритмической формулы, сюжетного строения и др.

Ключевые слова: контаминация; эклектика; стилизация; народно-сценический танец; хореографы; художественное пространство XXI в.

Boiko Olha, PhD in Art Criticism, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, 36, Y. Konvaltsia St, Kyiv, Ukraine

Contamination as a manifestation of eclecticism in contemporary stylization of the Ukrainian folk-stage dance

The purpose of the article is to determine the peculiarities and current tendencies of contamination in the Ukrainian folk-stage dance stylization process. **The research methodology** consists in applying such scientific methods as a logically analytical one to determine conceptual approaches and identify the main tendencies of the Ukrainian folk-stage dance development, a dialectical method to outline the creative contradictions in the folk dance stylization, which makes it possible to trace the main phases of stage choreography. **The scientific novelty** of the research lies in the systematic, holistic analysis of the specifics of folk-stage dance modern productions and the practicability of the innovative forms application and author's interpretations of the XXIst century choreography contamination. **Conclusions.** Ukrainian folk stage dance, with the vocabulary been formed by the XXth century leading choreographers on the basis of folklore sources through transformation in accordance to the stage choreography rules, is enriching and evolving thanks to the domestic choreographers achievements, with their achievement in the process of innovative methods of contamination application been used for the modern means of expression creation. Among the priority contamination tendencies in the process of folk-stage dance creation are the following: the creation of choreographic compositions based on folk original sources; highly skilled approach to the analysis of lexical material and dance pattern; features of the choreographic stylization technique and professional approach to the stylistic interpretation of the material; organic combination of local dance vocabulary elements with modern rhythms and movements; the corresponding transformation of the musical rhythmic formula, plot structure, etc.

Key words: contamination; eclecticism; stylization; folk-stage dance; choreographers; XXI century art space.

Вступ. Український народно-сценічний танець нині знаходиться в процесі генези нових форм та засобів художньої виразності, адаптуючи творчий досвід та набутки відомих хореографів XX ст., принципи та методику створення сценічних постановок, першоосновою яких є вітчизняні автентичні танцювальні джерела, до нових вимог, пов'язаних зі світовими тенденціями розвитку хореографічного мистецтва. За таких обставин характерним є звернення багатьох постановників до напрямку стилізації не лише фольклорного танцю, а й відомих народно-сценічних танців і танцювальних композицій, авторами хореографії яких є провідні українські балетмейстери XX ст.

Позиціонуючи стилізацію як один із перспективних напрямків створення народно-сценічного танцю на сучасному етапі, за умови високопрофесійного творчого підходу до контамінації, вважаємо дослідження її специфіки і тенденцій актуальним та необхідним.

Аналіз досліджень. Проблематика сучасних тенденцій розвитку українського народно-сценічного танцю привертає увагу багатьох вітчизняних дослідників. Так, наприклад, І. Гутник («До проблеми стилізації народного танцю», 2009 р.) досліджує проблематику стилізації народного танцю в контексті активізації розвитку хореографічного мистецтва в епоху постмодернізму; Л. Касаковська («Збереження автентичних фольклорно-етнографічних зразків українського народного танцю як предмет наукового дослідження», 2014 р.), аналізуючи питання збереження фольклорно-етнографічного оригіналу народного танцю, висвітлює деякі аспекти його стилізації; О. Помпа («Використання традицій танцювальної культури народів світу як тенденція у розвитку української народно-сценічної хореографії», 2015 р.) розкриває фольклорні традиції сучасного народно-сценічного танцю на прикладі традицій різних народностей; Л. Козинко («Синтез мистецтв та трансмісія фольклорних танцювальних традицій у практиці фольклорно-етнографічних ансамблів України», 2015 р.) розглядає проблематику використання традиційних хореографічних форм та збереження їх семантичного змісту в народно-сценічному хореографічному мистецтві України та ін.

Проте, на сучасному етапі, проблематика сценічної обробки фольклорного танцю загалом та тенденції стилізації українського народно-сценічного танцю, зокрема, потребують більш детального мистецтвознавчого дослідження.

Мета статті – дослідити особливості та сучасні тенденції контамінації в процесі стилізації українського народно-сценічного танцю.

Виклад основного матеріалу. Народний танець – один із найдавніших видів художньої культури, який позиціонується як значуща форма збереження і поширення засобів відображення цілісності історичної епохи, традиційної культури та характеру українського етносу, що сприяє розкриттю глибинного змісту суспільного буття шляхом осмислення власного національного коріння та відродження національних традицій. Навіть народний танець є потужним інструментом у формуванні національної ідеології, іноді впливовішим за політичну риторику (Reed, 1998, р. 511), своєрідним символічним репертуаром національної самопрезентації. У цьому контексті сучасні тенденції стилізації українського народно-сценічного танцю, як «одного з найпоширеніших способів розповсюдження народного танцювального мистецтва» (Пісклова, с. 69, 2015), своєрідної спроби адаптувати народний танець до умов, у яких сучасний танець та західна танцювальна культура набуває масової популярності серед молоді, що викликано міжкультурною інтеграцією, стають приводом до дебатів, щодо доцільності застосування деяких її аспектів.

Так, на думку деяких дослідників, введення в народний танець прикладу з хореографії іншої національної культури, може призвести до порушення цілісності твору, спотворення ідеї народного танцю, руйнування загальної соціокультурної емоції, життєвого настрою та ін. (Зацепина, 1976). Серед негативних наслідків виділено: ускладнення пластичної, хореографічної мови, віддалення від традиційної манери виконання, застосування нехарактерних автентичному українському танцю координацій, положення корпусу і рук та ін.

Натомість, безсумнівно, позитивними є популяризація українського народно-сценічного танцю серед молоді, оскільки високопрофесійна художня стилізація, в процесі створення якої хореографом, завдяки розумінню естетики українського фольклору, збережено необхідне співвідношення автентичних та новітніх елементів хореографічної лексики, сприяє осмисленню стародавніх традицій танцювальної культури поколінням, яке у більшості орієнтовано на західну популярну культуру.

Стилізація, як один із трьох основних підходів до сценічної інтерпретації народного танцю (окрім обробки, яка передбачає здійснення хореографічної постановки за законами сцени зі збереженням фольклорного першоджерела та розробки – виокремлення ідеї, образного ядра або пластичного моменту і трансформації їх відповідно до художнього бачення хореографа) – це авторська постановка хореографічного твору, який набуває схожості з народною творчістю (Чурко, с. 24, 1989).

Зазначимо, що стилізація народного танцю, джерелами якої є характерні форми історичного стилю, традиційної танцювальної культури, індивідуальна манера і стиль автора хореографічного сценарію та ін., апріорі передбачає еkleктичність – зовнішнє поєднання, на перший погляд внутрішньо несумісних стилів, форм, елементів, методів, філософії та ін.

Контамінація – вільне поєднання частин, які належать до різних джерел, з метою створення нового змісту та форми; виникнення нової танцювальної форми та/або художнього вираження засобами синтезування різноманітних елементів та форм, яке має характер творчого переосмислення в процесі, коли ці елементи виступають в інноваційних, у порівнянні з оригіналом, взаємовідносинах. Наразі контамінація позиціонується багатьма хореографами як один з найпопулярніших прийомів стилізації народно-сценічної постановки. Метою контамінації фольклорно-етнографічного матеріалу на сучасному етапі є створення та вираження засобами хореографічної виразності не традиційного образу, а образу абстрактного, несвідомого, тобто створення глибинного відчуття шляхом асоціацій.

На думку багатьох теоретиків і практиків хореографічного мистецтва, елементи різних танцювальних систем і навіть модерну можуть входити до лексики композицій та існувати в синтезі з фольклорними мотивами (Розанова, с. 22, 2018). Проте, наслідками надмірної або невдалої контамінації народного танцю (наприклад, використання елементів, які несумісні з тематикою хореографічної композиції), у кращому разі є створення зовнішньо ефектної, яскравої, візуально-технічної постановки, яка, втім, не відповідає внутрішнім ознакам народного танцю, а відтак не сприяє збереженню традиційного українського народного фольклору.

Аналізуючи відомі постановки українського народно-сценічного танцю, здійснені у другій половині ХХ ст. провідними вітчизняними хореографами, можемо констатувати, що провідною тенденцією була академізація народного танцю з акцентуванням на важливості збереження фольклорного першоджерела, а пошуки нових виражальних засобів посприяли розширенню образної палітри, пластичної форми та розвитку лексики українського народно-сценічного танцю (Станішевський, с. 180, 2003). Контамінація, як один з прийомів стилізації народно-сценічного танцю, передусім полягала в поєднанні локальної танцювальної лексики українського етносу (традиційних кроків та рухів), ритмопластичних, трюкових та пантомімічних елементів із елементами класичного танцю, акцентуючи на віртуозності виконання. Таке поєднання виявилось доцільним, оскільки посилювало драматургічну основу постановок, сприяло кращому змалюванню характерів, розкриттю художніх образів та ідейного змісту сценічного танцю.

Відповідно до запропонованого К. Василенком принципу створення авторського варіанту фольклорного першоджерела, прийом контамінації на сучасному етапі має синтезувати обрядовість, традиційні особливості, характер, колорит, образні елементи танцювальної лексики, композиційні особливості та стиль народного танцю (Василенко, 1997, с. 121.) з характерними елементами сучасного, бального, джазового або класичного танцю, не порушуючи єдності змісту та виражальних засобів хореографічного твору.

Окрему увагу вважаємо за доцільне приділити специфіці новітніх стилізованих обробок відомих народно-сценічних хореографічних композицій. На сучасному етапі вони характеризуються зміною кількісного або гендерного складу виконавців, використанням сучасного аранжування оригінального музичного супроводу, контамінацією елементів сучасного та народного танцю (зі збереженням основного кроку оригіналу), а також створенням авторського хореографічного сценарію.

Варто зазначити, що звернення до контамінації сучасного та українського народного танців, як до домінуючого прийому стилізації, на сучасному етапі властиве для постановників центральних, східних та південних областей України, тоді як західноукраїнські хореографи, вбачаючи провідною тенденцією розвитку народно-сценічного танцю відродження автентичних першоджерел, традиційно звертаються до контамінації народної та класичної хореографічної лексики, елементів пантоміми та ритмопластики.

Свідченням підтримки та популяризації сучасних тенденцій стилізації народного танцю, з метою заохочення молодого покоління до ознайомлення та осмислення традиційного українського фольклору, є включення до програми Всеукраїнського фестивалю-конкурсу народної хореографії імені Павла Вірського (з 2015–2016 рр.) номінацій «О» та «О1» – «Сучасний український танець. Аматорські колективи» у двох вікових категоріях – від 16-ти та до 16-ти років відповідно. За умовами фестивалю-конкурсу, хореографічні композиції колективів повинні «будуватися на фольклорі, народних традиціях, звичаях та обрядах різних національностей України» і презентувати «сучасні винаходи нових форм у національній хореографії» (Положення про V Всеукраїнський фестиваль-конкурс народної хореографії імені Павла Вірського 2016–2017 рр.).

І. Пісклова (Пісклова, с. 39, 2015), аналізуючи приклади стилізації народного танцю, представлені на IV Всеукраїнському фестивалі-конкурсі народної хореографії імені Павла Вірського, зазначає, що, не дивлячись на позитивну оцінку членами журі хореографічних композицій таких номінантів як ансамбль сучасного танцю «Естет» (Харківська державна академія культури; керівник Є. Яніна-Ледовська), ансамбль сучасного танцю «Ексклюзив данс» (Херсонське училище культури; керівник Л. Макогон), народний ансамбль естрадного танцю «Каприз» (Миколаївський міський палац культури «Молодіжний»; керівник Ю. Захарова), зразковий ансамбль естрадно-спортивного танцю «Візаві» (Солоницівський дитячий клуб «Орлятко» Дергачівського району Харківської області; керівник О. Летуча), здебільшого, загальний «рівень обробки народного танцю засобами сучасної хореографії досить низький» через переважання у номерах «сучасних рухів під псевдонародну мелодію».

Протягом останніх років помітною стала тенденція стрімкого зростання кількості гуртків сучасного танцю, пріоритетом у діяльності яких є відтворення у хореографічних постановках стародавньої української культури, з метою популяризації танцювального фольклору в сучасному творчому баченні. Зазначимо, що оволодіння на загальному рівні кількома дисциплінами (фольклорний, народно-сценічний, класичний, сучасний танець, гімнастика та пластика) учасниками таких колективів, здійснюється відповідно до рекомендацій МОН України. Серед інших наведемо народний ансамбль фольклорно-стилізованого танцю «Плай» (керівник Л. Довганюк, хореографи В. Левакіна та К. Бурко) (Народний художній колектив ансамбль фольклорно-стилізованого танцю «Плай»), ансамбль сучасного танцю «Еклеім» Гадяцького коледжу культури і мистецтв імені І. П. Котляревського (керівник О. Островна), ансамбль сучасного танцю “Star light” Мелітопольського училища культури (керівник О. Тарасова), ансамбль сучасного танцю «Фламінго» Київського міського Палацу дітей та юнацтва (керівник Л. Грищенко), ансамбль сучасного та стилізованого танцю «Пектораль» (керівник А. Пехоцький), колектив сучасного танцю ЮВІН (керівник Ю. Виноградова) та ін.

Відтак, на нашу думку, важливим у процесі контамінації українського народного танцю є доскональне вивчення та глибинне осмислення архаїчних танцювальних традицій, здійснення творчого процесу стилізації з позиції усвідомлення важливості збереження та популяризації фольклорної першооснови, з метою подальшого розвитку народно-сценічного танцю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у системному, цілісному аналізі специфіки сучасних постановок народно-сценічного танцю та обґрунтуванні доцільності застосування інноваційних форм та авторських інтерпретацій контамінації сучасної хореографії.

Висновки. Український народно-сценічний танець, лексика якого сформована провідними балетмейстерами ХХ ст. на основі фольклорних джерел шляхом трансформації, відповідно законам сценічної хореографії, збагачується та еволюціонує завдяки набуткам вітчизняних хореографів, їх досягненням в процесі застосування інноваційних методів контамінації, задля винайдення сучасних виражальних засобів.

Серед пріоритетних тенденцій контамінації у процесі створення народно-сценічного танцю визначено: створення хореографічних композицій на основі фольклорних першоджерел; висококваліфікований підхід до аналізу лексичного матеріалу та малюнку

танцю; особливості техніки хореографічної стилізації та професійний підхід до стилістичної інтерпретації матеріалу; органічне поєднання елементів локальної танцювальної лексики з сучасними ритмами та рухами; відповідна трансформація музично-ритмічної формули, сюжетної будови та ін.

Список використаних джерел

1. Василенко К. Ю. *Український танець*: Київ: ІПКГІК, 1997. 282 с.
2. Зацепина К. *Народно-сценический танец*. Москва : Искусство, 1976. 364 с.
3. Народний художній колектив ансамбль фольклорно-стилізованого танцю «Плай». *Полтавський обласний центр естетичного виховання учнівської молоді* [сайт] URL : <http://www.oceyum.pl.ua/groups/hudozhno-estetichniy-napryam/narodniy-ansambl-folklorno-stilizovanogo-tancyu-play> (дата звернення 6.11.2018).
4. *Основные принципы изучения и разработки хореографического фольклора : информация, опыт* / сост. Ю. М. Чурко. Москва : ВНМЦНТ и КПР, 1989. 34 с.
5. Пісклова І. Особливості обробки танцювального фольклору (на прикладі сучасних постановок). *Народна творчість та етнологія*. 2015. № 5. С. 64–70.
6. Розанова О. И. народно-сценический танец сегодня – достижения и утраты. *Танец в диалоге культур и традиций : VIII Межвузовская науч.-практ. конф.*, 2 марта 2018 г. Санкт-Петербург : СПбГУП, 2018. С. 20–25.
7. Станішевський Ю. О. *Балетний театр України : 225 років історії*. Київ : Музична Україна, 2003. 438 с.
8. Reed S. A. *The Politics and Poetics of Dance. Annual Review of Anthropology*. 1998. № 27. pp. 503–532.

References

1. Vasylenko, K. (1997). *Ukrainskyi tanets* [Ukrainian dance]. Kyiv: IPKHİK.
2. Zatsepina. (1976). K. *Narodno-scenicheskij tanec* [Folk-stage dance]. Moscow: Iskusstvo.
3. Narodnyi khudozhnii kolektyv ansambl folklorno-stylizovanoho tantsiu «Plai» [The folk art group folk-style dance ensemble 'Play']. *Poltavskyi oblasnyi tsentr estetychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi*, [online] Available at: <<http://www.oceyum.pl.ua/groups/hudozhno-estetichniy-napryam/narodniy-ansambl-folklorno-stilizovanogo-tancyu-play>> [Accessed 6 November 2018].
4. Churko, Ju. (1989). *Osnovnye principy izuchenija i razrabotki horeograficheskogo fol'klora : informacija, opyt* [Basic principles of the study and development of choreographic folklore: information, experience]. Moscow: VNMCNT i KPR.
5. Pisklova, I. (2015). *Osoblyvosti obrobky tantsiuvalnogo folkloru (na prykladi suchasnykh postanovok)* [Features of processing dance folklore (through the example of modern productions)]. *Narodna tvorchist ta etnolohiia*, no. 5, pp. 64–70.
7. Rozanova, O. (2018). *Narodno-scenicheskij tanec segodnja – dostizhenija i utraty. Tanec v dialoge kul'tur i tradicij : VIII Mezhvuzovskaja nauchno-prakticheskaja konferencija* [Dance in the dialogue of cultures and traditions: VIII Interuniversity scientific and practical conference], Russia, St. Petersburg March 2 2018. St. Petersburg: St. Petersburg Humanitarian University of Trade Unions, pp. 20–25.
8. Stanishevskiy, Yu. (2003). *Baletnyi teatr Ukrainy: 225 rokov istorii* [Ballet Theater of Ukraine: 225 years of history]. Kyiv: Muzychna Ukraina.
9. Reed, S. (1998). *The Politics and Poetics of Dance. Annual Review of Anthropology*, no. 27, pp. 503–532.